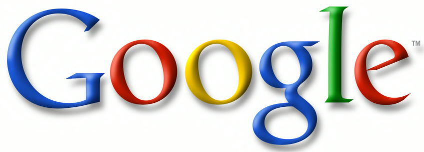

MIKAEL LYBECK

DEN RÖDE ANDRÉ

ETT UPPLYFTANDE SKÅDESPEL

HELSINGFORS
SÖDERSTRÖM & C:o, FÖRLAGSAKTIEBOLAG

MIKAEL LYBECK

DEN RÖDE ANDRÉ

ETT UPPLYFTANDE SKÅDESPEL

FÖRRA DELEN:

DYNASTIEN PETERBERG

EN STILLA KOMEDI

HELSINGFORS
SÖDERSTRÖM & C:o, FÖRLAGSAKTIEBOLAG

HELSINGFORS. 1917
Simelii Arvingars Boktryckeri

ANDRÉ PETERBERG, fortfarande kammartjänare hos Hans Majestät.

LIDIA VASILIEVNA PETERBERG, förut hovoperasångerska; änka efter Andrés bror, kommerserådet.

Professor RADDAI, livmedikus, jude till börden.

SCHELLER, kapten vid gardeskyrassiärerna, vakthavande officer i palatset.

Furst LABAN, numera stadsprefekt.

En baronessa VON HOHEN-LEISTUNGEN.

GENERALEN.

CLAIRE, hans sondotter.

AKÍM UNDERGÖRAREN.

MARFA, hans hustru.

PROKOFIJ, hans portvakt.

FRANCIS, sjuttonårig yngling, i Lidia Vasilievnas tjänst.

GARIN, fältväbel.

Två gendarmer. Soldater och arbetare.

EN GÄLL RÖST.

*

Stor huvudstad — en dag i mars månad. Sedan händelserna i förra delen (*Dynastien Peterberg*) ha ungefär tre år förflutit. Och H. M. Konungen har i nåder behagat utropa sig till Kejsare.

1. I Grand Hôtel Caesar; klockan fem på eftermiddagen.
2. André Peterbergs rum invid den allerhögsta sängkammaren; afton.
3. Hos Akím Undergöraren; omkring midnatt.

1

LIDIA VASILIEVNA

(I Grand Hôtel Caesar; klockan är fem på eftermiddagen. Luxuöst utstyrd salong, hörande till den svit av rum madame Lidia Vasilievna Peterberg bebor sedan några dagar tillbaka. I vänstra väggen en dubbeldörr, till tamburen och trappuppgången, i fonden en annan, till sängkammaren. På högra sidan två stora fönster, som nästan nå golvet, täckta av ogenomskinliga gardiner. Av inredningen må nämnas: mellan fönstren en trymå i smal, förgylld inramning, och nära den ett rundt bord i samma stil, omgivet av länstolar och en divan. Mjuk matta över hela golvet — allt i bländande belysning från de elektriska lamporna i takets kristallkrona.

Med ögonen slutna ligger madame LIDIA VASILIEVNA utsträckt på divanen, rökande en cigarrett; på bordet bredvid henne en vas med rosor, ett cigarrettfodral av silver, en askbägare. Hon är lång till växten, formfulländad, barmen kanske en smula för yppig. Ansiktet härjat, hyn nämligen förstörd av smink, de stora ögonen sällsynt vackra, tänderna likaså. Hennes leende stereotypt, men ibland mycket, mycket klokt och sarkastiskt — och hon småler ofta. Den dyrbara dräkten smaklös i färg, hals och handleder översållade med smycken. Stark parfymdoft.

FRANCIS, betjänten — en blek, sjuttonårig yngling — glider ljudlöst in genom fonddörren och stannar på respektfullt avstånd, blickarna hängivet tillbedjande. Huvudet litet och kantigt, bredt käkparti, ett knappt märkbart ärr på högra kinden. Kostymen mörkbrun: kort jacka, västen enradigt knäppt ända upp till kravatten, därtill knäbyxor — ett slags diskret livré. Även strumpor och skor mörkbruna.)

LIDIA

(utan att se upp)

Är någon här? Är det du, Francis?

FRANCIS

Ja, madame.

LIDIA

Nå, vad såg du för märkvärdigt? Eller hade portiern något nytt att förkunna?

FRANCIS

Nej, madame. Jag var ända till torget, ända bortom Messiaskyrkan, helt nära palatset — allt är som i morse, men nästan folktomt, inga åkare, bara ett och annat privatekipage. Ja, och så militärpatruller -- och poliser i oändlighet, naturligtvis.

LIDIA

Än spårvagnarna då?

FRANCIS

I gång på några linjer, säger man.

LIDIA

Verkligen! Jag begagnar mig ju aldrig av dem, men senterar deras fenomenala känslighet för varje omstörtningssträvande. En nutida revolution, som vill vara anständig, vräker omkull alla spårvagnar redan på första förödelsedagen.

FRANCIS

Jag tillåter mig intet omdöme ... men vad tror ni? ... hur slutar det?

LIDIA

Den som lever i morgon får se. Eller efter hundra år. (Öppnar ögonen.) Är du rädd?

FRANCIS

Nej. Bara jag vet att *ni* inte blottställer er, madame.

LIDIA

(tiger — lägger bort cigarretten)

Hör du ... ja, kanske nämnde jag det: jag väntar hit ett fruntimmer, Marfa Ivanovna, hon är klädd nästan som en bondkvinna, det är säkert bäst att du passar på nere i hallen — tänk, om man vägrar att släppa in henne! Och sedan hit (matt, liten gest mot fonden) *den* vägen! Jag vill inte ha hennes överplagg hängande i tamburen. Du förstår?

FRANCIS

Ja, madame.

LIDIA

Så kan jag glädja dig med att vi far härifrån redan i kväll, Francis — hem igen till landstället. Två slädar, Sascha kör den ena, jag fick telefonsvar på mitt brev medan du var ute. Marfa avhämtar vi — sörj för att allt är inpackat klockan tie, då bär det av! Du brukar vara punktlig.

FRANCIS

(bugar sig)

Ännu en sak: tillståndsbevis av polisen erfordras för att få åka på gatorna efter mörkrets inbrott. Åtminstone i centrum av staden.

LIDIA

Min vän, jag vet det. Just därför väntar jag besök också av furst Laban, stadsprefekten, han bor ju här på hotellet, jag mötte honom, han kände igen mig. Och hans visitkort med några skrivna rader bör vara tillräckligt. Detaljerna meddelar jag dig senare.

Det är sant — kommer Marfa innan fursten har gått, så vill jag genast bli underrättad.

FRANCIS

Ja, madame.

LIDIA

Vad var det nu vidare? ... jag har så oändligt mycket att tänka på och ordna.

FRANCIS
(tvekande)

Förlåt att jag ...

LIDIA

Har jag verkligen glömt något?

FRANCIS

Nej, det är om annat ... jag är orolig, ni utsätter er väl inte onödigtvis för fara? De senaste dagarna har ni varit i sådan spänning, kanske mest i förrgår, jag har märkt det — trots all er självbehärskning.

LIDIA

Stackars gosse! Oroar du dig för min skull?

FRANCIS

Det är inte ... den allmänna skrämseln, eller känslan av osäkerhet, den som mer eller mindre synligt pinar alla, det är inte den som upptar er. Ni är så modig! Det är någonting annat.

LIDIA

Du är visst en farlig iakttagare, lilla Francis.

FRANCIS

Förlåt, madame: mitt hjärta säger mig det.

(Paus)

LIDIA

Kom hit ... närmare!

FRANCIS

(kastar sig på knä vid divanen — huvudet sänkt, händerna hopknäppta)

Jag är villig att dö för er! När som helst. Befall!

(Lidia stryker honom smeksamt över håret.)

Ni måste tro mig!

LIDIA

(sakta)

Vackra, heta gosse!

FRANCIS

(slår armarna om henne och borrar ansiktet mot hennes barm)

Madame ... Lidia, Lidia! ... jag blir vansinnig, jag vill ... (tårlös snyftning, som skakar axlarna) varför leker ni med mig?

LIDIA

(orörlig, andas tungt ett tag, skjuter honom ifrån sig)

Francis ... nog nu ... ja, ja, du är god och pålitlig, mig tillgiven ... (småler) och din mun är så engelsk, den har du efter din mor. (Sätter sig upp.) Men ärret där på kinden ... som om någon bitit dig (ett lågt skratt, tänderna lysa) ... det är efter mig! Utan att därför ge dig rätt till några självtagna friheter. — You know?

FRANCIS

(som förvirrad dragit sig tillbaka)

Jag ... jag visste inte till mig ... (tystnar tvärt vid ljudet av en knackning på tamburdörren)

LIDIA

(reser sig, slätar hår och klänning framför trymån)

Antagligen är det fursten ... (otåligt) ja, ja, öppna!

(Betjänten lyder, stiger åt sidan för professor RADDAI, lämnar salongen. Lidia först mållös av häpnad, sedan med darrande teaterröst)

Nej, vad ser jag! Ni, herr professor! Quelle attention ... de venir me voir!

(Hälsningsceremoni)

RADDAI

(liten och puckelryggig. Vita, buskiga ögonbryn — vitt, spetsigt skägg; mellan dem en kraftig judenäsa ovan en hopknipen mun. Blicken vass, aldrig vilande, rörelserna livliga.)

Lidia Vasilievna, ni är förvånad — ja, betrakta mig noga! ... jag står ju på sätt och vis i tacksamhetsskuld till er.

LIDIA

Ack, vilken överdrift! Men av vem hörde ni ... vem underrättade er om min härvaro?

RADDAI

Jag kommer från ett sjukbesök — furst Laban, ni minns honom säkert, också han har tagit in på Grand Hôtel Caesar. Det är hela förklaringen.

LIDIA

(med låtsad tankspriddhet)

Furst Laban? ... ganska riktigt. Och han är sjuk?

RADDAI

(spefullt)

Har han nånsin varit annat, madame? För all del, han stapplar omkring som vanligt . . . med käpp . . . så kry, att han till och med ämnar göra er sin uppvaktning. Senare i dag.

LIDIA

Jaså.

RADDAI

En trofast beundrare! Nåja, det förstår jag — naturligtvis. Men vem hade kunnat tänka sig vår kära furste som stadsprefekt! I dessa tider! Själv är han rädd som en hare, undviker ämbetsrummet, flyttar från hotell till hotell, ligger ogärna två nätter å rad på samma ställe. Han bad mig . . . ordinera luftombyte. En utrikesresa.

C'est drôle!

LIDIA

Tag plats, jag ber!

(De sätta sig.)

RADDAI

Ja — det är länge sedan vi sett varann, Lidia Vasilievna. Och ni känner ordstävet: ett berg kan inte närma sig ett berg, men den ena mänskan kan uppsöka den andra.

LIDIA

Jag är mycket smickrad. Er mycket förbunden, herr professor.

RADDAI

Och ni försvann ju så plötsligt ... från firmamentet ... (harklar sig) jag menar ...

LIDIA

(ironiskt)

— förvisades från hovet, ni behöver inte genera er. Jag tvangs ju att lämna min anställning vid operan, skickades bort som en stämplad förbryterska. Kanske erinrar ni er händelsen, det där mystiska tillgreppet: två hemliga dokument, viktiga dokument, som såldes till utlandet? För några år sedan.

(Raddai nickar.) Tänk, man misstänkte *mig*! O, min Gud! (Småningom allt häftigare) Man angav *mig* — hörde ni att André Peterberg, monsieur André, kammartjänarn, sedermera min svåger ... qu'il était le dénonciateur ... jo, jag har bevis på det ... han fruktade mitt inflytande hos Majestätet.

RADDAI

Bli inte upprörd, madame!

LIDIA

Själv hade han begått stölden!

RADDAI

Vid Gud, jag har frikänt er från första stunden! Och eftersom jag inte var i tillfälle att strax betyga er min högaktning, min sympati, så har jag infunnit mig för att göra det nu, när slumpen fört oss under samma tak. Bättre sent än aldrig, Lidia Vasilievna. Inte sant?

LIDIA

(griper hans ena hand med sina båda)

Herr professor!

RADDAI

Ni lyckades till fullo rättfärdiga er — var det inte så? Och sedan lämnades saken därhän, det är givet, det är kutymen hos oss. Jag nekar inte till att André Alexejitsch är en hänsynslös man, en härsklysten man, han tål inga medtävlare. Men det heter ju: en syndare skälmen, den hederlige likaså.

LIDIA

(starkt)

Brottet väntar ännu på sitt straff. (Slår plötsligt om — småler) Det vore verkligen synd, om ett så distingerat brott väntade förgäves!

RADDAI

Förlåt, jag citerar igen ett av våra gamla ordstäv, jag älskar dem: må den av oss som påminner om det förflutna mista sitt ena öga!

LIDIA

Mer än gärna — bara vi såge det kommande klart med det andra i stället. Åtminstone ett dygn framåt. (Stiger upp och går några steg, vänder sig) Råkar ni honom snart? . . . kammartjänarn.

RADDAI

(följer henne med blicken)

Möjligen redan i afton. Har ni kanske ett uppdrag att ge mig?

LIDIA

(med konstlat lugn)

Nämn inte mitt namn, herr professor! En liten nyck av mig. Jag önskar bli glömd.

RADDAI

Det är naturligt — ja, missförstå mig inte!

LIDIA

(affekterat)

Än en gång tack! Vad ni är god!

RADDAI

(slår skämtsamt ifrån sig med båda händerna)

Jag och kammartjänarn ha statsintressen att dryfta! Uteslutande. (I annan ton) För resten är hans maktställning ingalunda densamma som förr. Den vacklar. En ny man ... en ofattlig ...

LIDIA

(i det hon återtar sin plats på divanen)

Fader Akím?

RADDAI

(nickar)

Javisst. Undergörarn — detta avskum! Ni måste medge, Lidia Vasilievna, att om någonting är ohyggligt, så är det *kakisto-kratien,* den nu rådande — de sämstas välde i samhället. Och det oaktat har jag inte uppgivit allt hopp, långt ifrån, fastän förmörkelsen snart är total, och enfalden regerar som råheten vill ... i vidskepelsens förlovade land ... Gud bevare min tunga! Nec fasces, nec opes, sola artis sceptra perennant — eller förkortat och på vårt

eget språk: endast vetenskapens spira är oförgänglig. I ett stort sällskap tillät jag mig en gång att kalla revolutionen en utmärkt regulator — å, var lugn, jag har fällt farligare yttranden! ... och vad kan inte inträffa redan i natt ... eller i morgon! Allt kan inträffa. Senast i förrgår sköt ju militären på folket — men i luften. Det vill säga några regementen, inte alla. Och man berättar ... ja, vad berättar man inte i dessa dagar! Låt höra!

LIDIA

(överraskad — småler naturligtvis -- frågar)

Ibland sammanträffar ni väl med denna ... fader Akím?

RADDAI

Aldrig!

LIDIA

Tänk, han är hemma från den by, där jag föddes! Bondson — ja, det vet ni. Gift med diakonens dotter, en barndomsväninna till mig.

RADDAI

Således känner ni . . . !

LIDIA

Jag minns honom inte. Och att Marfa, min lekkamrat, att hon är hans hustru, det erfor jag först helt nyligen genom ett brev från fadern, han anhöll om penninghjälp, och i det sammanhanget klagade han över hur eländigt hon har det i sitt äktenskap. Som bekant är Akím Undergörarn inte tjänstvillig mot andra än dem han kan dra nytta av, hustrun och svärfadern föraktar han, ger henne knappt föda och husrum — ett snuskigt kyffe bredvid köket! Hon misshandlas, till och med kroppsligen, och ofta stänger han in henne. Stackars Marfa Ivanovna! Men ändå lyckades vi stämma möte . . . i ett av fattigkvarteren . . . och i förrgår få tala med varann, medan det sköts utanför på gatorna. Mannen hade damer hos sig.

RADDAI
(obehärskat)

Honom tror jag om vad som helst! Vilken fräckhet! I de råaste ordalag skryter han över sin allmakt, sina underverk ... och sin låga härkomst, främlingar få gärna höra på ... och nämner han Majestätet, så sker det med ett förtroligt »min lilla Nichts», eller Niks som det låter i hans mun. Ja, ni ler, Lidia Vasilievna! Vid de rituella sammankomsterna, formliga orgier, flödar hans på en gång gudliga och stinkande svada utan avbrott — en vältalighet, berättar man, som med tillhjälp av heta bad och djärv handpåläggning gör de unga, erotiskt nyfikna kvinnorna saliga ... av sinneslust ... de äldre och blaserade galna på nytt. Och det kallar han att tjäna Gud och döda Djävulen! Ja, ni ler, Lidia Vasilievna! Hela kretsen omkring honom, männen inte undantagna — vilken depravation, vilka andligt svaga hjärnor! Apropå det, så har Hans Majestät ...

LIDIA

(avbryter)

Man har sagt mig att han insjuknat?

RADDAI

(försmädligt)

Precis. Han har fallit och slagit sig... bakhuvudet eller ena knät, obekant vilketdera, jag blir aldrig mer tillkallad. Och just den natten var han i Undergörarns sällskap, följaktligen söker han bot, där han tagit sot. (Med ett grin) Inte utan skäl brukar monsieur André tala om världshistoriens alltid oberäkneliga, ofta mycket osäkra gång.

LIDIA

(skadegladt, fastän menlöst i tonen)

Det tycks mig nästan som skulle fader Akím försätta er alla vid hovet ur funktion.

RADDAI

Rira bien, qui rira le dernier, madame. Han glömmer att kammartjänarn är en farlig motståndare. Det har också ni fått erfara.

LIDIA

Alltså — de hata varann? (Livligt) Inte sant?

RADDAI

Monsieur André hatar allt intrång i sin makt . . . tills han avvärjt det. Förintat det.

LIDIA

(stel med ens, läpparna hårdt sammanpressade, ett lömskt uttryck i ögonen. Sedan långsamt och avmätt)

Och vad anser ni . . . vad blir slutet på det hela?

RADDAI

Som vanligt svarar jag helst med ett ordstäv: den som vill veta för mycket åldras fort.

LIDIA

Mitt öde, herr professor!

(Nu öppnas fonddörren ljudlöst av

FRANCIS

som glider in och omsorgsfullt stänger den efter sig)

Madame, ni befallde mig . . .

LIDIA

(hastigt)

Är hon där?

FRANCIS

Ja, madame. (Står kvar i vördnadsfull väntan.)

RADDAI

(springer upp, spänstig som en yngling)

Jag har visst uppehållit er för länge, Lidia Vasilievna! Hur tanklöst!

LIDIA

(i det även hon reser sig)

Måste ni gå! ... varför? Och är vetenskapens sista ord verkligen ... tanklöst?

RADDAI

(skrattande)

För ingen del, jag slutar som jag började: med att ge uttryck åt min sympati och min djupa respekt, madame.

LIDIA

(igen ytterst affekterat)

Ack, ni dömer mig så mildt! Kom ihåg att en gammal kvinna som jag har inga anspråk mer.

RADDAI

(låtsar icke höra)

Kanske frågade jag det — när reser ni?

LIDIA

(småler — dröjer med svaret)

Klockan tie. Jag äger ett landställe, sjutton verst härifrån, det heter *Gottesgabe* — Dieu sait pourquoi — jag fick det av min man, och han var kommerseråd.

RADDAI

Ja, han dog ju ...

LIDIA

Också det gjorde han. Det var det minsta.

RADDAI

(artigt)

Stundom är det svårt nog att skiljas. (Avskedsceremoni) Au revoir, madame ...

LIDIA

— men under lyckligare förhållanden, hoppas jag.

RADDAI

Och så bara *ett* ordstäv till: (gest) Gud give er långt liv och generalsvärdigheten!

LIDIA

Tack. Får jag den, så skjuter jag väl träffsäkert, eller hur?

RADDAI

Hjärtskott, madame, idel hjärtskott.

LIDIA

Då vill jag be Gud därom redan i kväll.

RADDAI

Er kan han inte neka något. (Hejdar betjänten) Det behövs ingen hjälp, jag har min päls nere i hallen. (Ännu en bugning – ut till vänster.)

LIDIA

(gnolar sakta för sig själv; därpå)

Jag antar du gav akt på den mannen, Francis? (Skrattar) Nyfikenhet, en visit av pur nyfikenhet! Tänk, han började sin bana

som fruntimmersläkare! ... diskret ända ut i fingerspetsarna — mig skötte han den tiden jag var primadonna vid operan och lierad med hovet, vann därigenom anseende, naturligtvis, och då jag en balnatt fick det infallet att rekommendera honom hos Hans Majestät ... blev han livmedikus! Ja, så går det till här ibland. Puckeln inget hinder, tvärtom, på mig har den alltid gjort ett visst intryck, generar antagligen bara honom själv, när han ligger på rygg, och farligare lägen kan han råka i. För resten har vi alla en eller annan oregelbundenhet bakom oss.

(Stryker sig över tinningarna. — Allvarligt)

Bed henne komma!

FRANCIS

Ja, madame. (Hörsammar tillsägelsen. När MARFA inträder, avlägsnar han sig ånyo.)

LIDIA

Kära, kära vän, jag blev redan orolig! (Skyndar emot barndomsväninnan och kysser henne på båda kinderna.) Var det många svårigheter att övervinna? Du har dröjt.

MARFA

(av medellängd, krokig i nacken. Anletsdragen uttryckslösa, stämman oftast låg och entonig, ögonen insjunkna — vid ett par tillfällen under samtalet bli pupillerna hemskt levande. Händerna håller hon under bröstet. Dräkten av svart, slitet tyg, landtlig snitt. — Hon ser sig omkring)

Väggarna ha visst öron? Här i huset.

LIDIA

Nej, varför det? Jag försäkrar dig, det faller ingen mänska in att lyssna till vad gammalt folk säger. Allra minst i dessa tider. Och nu slår vi oss ner — du i den där länstolen, jag på divanen.

MARFA

(lyder motvilligt)

Jag har brådt. För jag gick olovandes. Men i kväll blir det sista gången han piskar mig.

LIDIA

(ryser)

Ohyggligt! Ohyggligt! — Käraste, jag ska ta vård om dig som en syster, när vi väl är på landstället!

MARFA

Lidia — har du betänkt dig noga?

LIDIA

(böjer sig framåt, armbågarna stödda mot knäna)

Ja.

MARFA

Och fördömer mig inte?

LIDIA

Jag skulle handla på samma sätt.

MARFA

Alla helgon belöne dig! Jag har haft det så ondt, så ondt. Med dig följer jag gärna, redan som flicka gjorde jag det.

LIDIA

(småler)

Minns du när vi var bjudna på dans till starosten, och inte fick lov av din far? Vi rodde dit över . . . om natten.

MARFA

Nu är det ingen tid till minnen, Lidia.

LIDIA

Du har rätt. — Misstänker han något ... din man?

MARFA

Nej. Men han är svårare än nånsin, det kommer sig av att han är rädd. För vad som kan hända. Och för det myckna skjutandet.

Han äger flera hus, i olika stadsdelar, hela fem stycken — *offentligt* bor han bara i det största och finaste, det vid Palatskajen. Nu gömmer han sig i en avsides gård, varifrån han lättare slipper undan i övermorgon, och det är meningen — en gammal, förfallen en vid tredje kanalbron — ja, det vet du, det sa jag dig sist. I den håller han ofta till med sina förnäma damer, ibland nästan oklädd ... eller som på teatern ... och bastun är het som ett helvete.

Den gården ska brännas!

LIDIA

(lugnt)

Är den bevakad?

MARFA

Inte av så många som annars, det väcker mindre uppmärksamhet. Och i natt ... (tystnar — utbryter lidelsefullt) Svär ännu en gång att du inte förråder oss!

LIDIA

(förebrående)

Marfa då! Vid allt vad heligt är, Marfa! Jag vill ju bara hjälpa dig, jag, ingenting annat.

MARFA

Ja, ja, mitt gullhjärta, förlåt mig! ... den som bränt sig på varm mjölk blåser på kalla vattnet.

Men vad jag tänkte säga ... jo, i natt tillhör mer än hälften av vaktsoldaterna de upproriska, det är Garins förtjänst, fältväbeln Garin, han som jag var förlovad med i hembyn, när Akím kom tillbaka från sina

vandringar. (Rör oroligt på sig.) Herregud, den *måste* ju lyckas! ... vår plan. Polismanskapet är kallat till tjänstgöring på gatorna, och gendarmerna skickar vi bort ... under ett eller annat föregivande, allt som det bäst passar sig, eller också ... tystar vi ner dem, om det gäller. I varje fall väntar vi till inemot midnatt, enligt avtal, då har André Alexejitsch arbetare med sig från Schellerska vapenfabriken, han är en av ledarna för hela upproret i morgon, liksom Garin på sitt håll, och den av dem som ivrigast står Akím efter livet. Allt det här kunde jag inte säga dig säkert i förrgår, du minns, nu får du vara vittne till det själv. (Lidia nickar.) Hur är det riktigt mellan dig och din svåger? År ni ovänner?

LIDIA

Ovänner! Långt ifrån. Men vi umgås inte.

MARFA

Akím behandlar honom värre än en herreman sin hund.

LIDIA

Den hunden har tänder.

MARFA

Ju vassare, dess bättre. — Prokofij, portvakten, ger jag sömndroppar i brännvinet, jag har fått dem av André Alexejitsch. Det stod Raddai på receptet.

LIDIA

Verkligen! (Kan icke längre sitta stilla, går av och an över golvet, stannar) Har du aldrig tänkt på att ... tillgripa gift? Ja, inte för portvakten, naturligtvis.

(Paus)

MARFA

(i början knappt hörbart)

Tusen sinom tusen gånger, Lidia. Men jag får mig inte till det, han har fortfarande sådan underlig makt över mig, och dessutom förtär han ingenting utan att de andra just förut smakat på det. Jag törs inte, jag blir som lam, när han ser på mig. Och

André Alexejitsch vill *själv* ... då är ju sättet likgiltigt.

LIDIA

Ja, om du är nöjd, så ...

MARFA

Avdotja är borta i natt, med tjänarinnorna, det är jag glad över. Hon packar in silvret hans och alla dyrbarheterna. I praktvåningen.

LIDIA

Vem är Avdotja?

MARFA

Den enda han hyser förtroende till, han kallar henne sin »sekreterare». Vacker som en ängel har hon varit.

LIDIA

(sätter sig, vrider på sina ringar)

Jag har glömt att fråga dig, Marfa: har du barn?

MARFA

Tre stycken ... i graven. Jag förstår det inte.

LIDIA

Hur menar du?

MARFA

Nästan allt vad han rör vid liksom blossar upp för en stund och dör. Eller ruttnar långsamt ... som Avdotja, till exempel. Ja, ja, tro mig! Jag har tre barn döda. Också jag är död.

LIDIA

(med verklig medkänsla)

Inte ännu — så länge *jag* lever.

MARFA

Dödt är dödt. Vad är klockan, Lidia?

LIDIA

(ser på sitt ur)

Lite före sex.

MARFA

Redan! — Du minns ju avtalet?

LIDIA

Hör på, så upprepar jag det för säkerhets skull: elva, inte en minut senare — Artillerigatan, hörnet snedt emot kasernen — där stiger jag ur. Precis tie far jag härifrån, hotellet har utmärkta hästar. Min betjänt eskorterar mig, bagaget avhämtas vid första tillfälle. Är det något mer?

MARFA

Jo — att Garin möter er, han visar vägen, det är ett godt stycke kvar att gå. Och bara du och han ... till fots ... och från trädgårdssidan, jag släpper in dig i köket. Låt betjänten återvända hit, Lidia!

LIDIA

Han vill på inga villkor överge mig, det vet jag på förhand.

MARFA

Nåja, fråga Garin!

LIDIA

Bra, jag ska rätta mig efter honom. Sascha, min kusk, har fått noggrant besked, han väntar med slädarna nere på isen, under brovalvet, jag fick svar i dag. Mitt brev innehöll hela din beskrivning, ord för ord, och jag sände det inte med posten.

(I detsamma blir

FRANCIS

synlig i tamburdörren — anmäler)

Hans Höghet furst Laban ber fråga om madame tar emot?

(Lidia och Marfa resa sig. Hastiga repliker)

MARFA

Allt är ju avgjort . . . jag litar på dig . . .

LIDIA

Det kan du tryggt — ja, ja, gå genom sängkammarn, samma väg du kom! Sedan följer dig Francis nedför trapporna. Farväl.

MARFA

Gud signe dig! Gud skydde oss båda!

LIDIA

Om det nu blir tid till det. (Marfa ut i fonden.) Francis — säg fursten att det är mig en ära!

(Utan att avbida tillåtelse stapplar

FURST LABAN

in förbi betjänten, som bakom hans rygg gör en grimas och försvinner. Fursten är en man i sina bästa år, ehuru tidigt åldrad — en utsökt roué-typ, utsökt elegant, och naturligtvis med monokel. Under näsan en omsorgsfullt klippt och kringskuren mustasch, mungiporna fria. Svänger vänstra benet utåt, när han går, käpp med guldkrycka i högra handen, ett visitkort, som han också svänger, i den andra.)

Dyra Lidia Vasilievna, tillåt att jag personligen överräcker vad ni anhöll om — se här!

LIDIA

Kära furste . . . välkommen!

(De hälsa på varandra, han kysser smackande hennes framräckta hand. Hon läser vad som står skrivet på kortet, och gömmer det sedan kokett innanför klänningslivet.)

Hur ska jag kunna tacka er!

FURSTEN

Å, det ges många sätt, men tyvärr är jag mest svag för de opassande. (Gest) Från och

med nu kan ni fritt lämna staden, Lidia Vasilievna, och jag lyckönskar er, jag som är bunden . . . av min plikt att stanna. Och ändå stå alla vägar, alla dörrar stadsprefekten öppna.

LIDIA

(leende, i det hon anvisar honom plats bredvid sig)

Redan långt före er utnämning var åtminstone varje ung dam vid våra scener utsatt för den ärofulla risken att när som helst bli överraskad. Jag tar min klädloge på operan till vittne.

FURSTEN

(hänryckt)

Operan! Er klädloge! Vilka minnen, Lidia Vasilievna! Och tidigare, när ni var vid Lilla Teatern, de första små stegen . . . och fötterna, ännu mindre! . . . och ert konstnärsnamn, *mademoiselle Lanetta,* som flög över Europa . . . och kontinenten . . . ja, förlåt mig, jag saknar ord!

LIDIA

(med en graciös böjning på huvudet)

I så fall det enda åren berövat er. Och det bara för tillfället.

FURSTEN

Smickrerska! Ack, jag erinrar mig mademoiselle Lanetta som hade jag mött henne i går! Hur skön var hon inte!

LIDIA

(torrt)

Hon var det.

FURSTEN

(indignerad)

Madame — hon är det ännu!

LIDIA

Min kära furste, ni har alltid varit oemotståndlig. Säkert redan vid födelsen.

FURSTEN

Smickrerska! (Fäster monokeln stadigare i ögat.) Er skönhet, er talang förde er till ... förde

er på ... tinnarna av templet. Konstens tempel. Där ni strax intog en plats på första raden ... äh! ... en rangplats, rangplats bland sångens gudinnor. Hyllades av tusenden. (Emfatiskt) Tusenden!

Och så kom ... Hans Majestät.

(Paus. Lidia betraktar honom med kisande ögon, själv gapar han i taket.)

Ja, och så ... gick han igen.

(Ånyo paus, varunder fursten sänker blicken gradvis, tills den omfattar även inredningen.)

En hemtrevlig salong, mycket hemtrevlig. (Pekar) Dörrn till sovgemaket, antar jag?

LIDIA

Rätt gissat. Med vilken lätthet ni orienterar er! Ren intuition — vad?

FURSTEN

Eller kanske ... »undermedvetande», man är aldrig säker, ordet förekommer nuförtiden så ofta i tryck. Annars är zoologien inte mitt område. Fader Akím brukar kalla det

ställe, varifrån han får sina starkaste ingivelser: köttet. Rått i min smak.

LIDIA

(utan att förändra en min)

Ni är väl medlem av hans celebra församling?

FURSTEN

(en smula generad)

Passiv ... passiv på sin höjd ... men jag har en trio niècer som glupskt för hans bara fötter till sina läppar. Det vill säga ... tvärtom, menar jag.

Vi kysstes annorlunda i vår tid, Lidia Vasilievna.

LIDIA

(fullkomligt oberörd)

Man berättar att han i sin ungdom gjort en pilgrimsfärd. Till Jerusalem.

FURSTEN

Ja, det lär vara en salig ort. Visserligen något osnygg. Loppor.

Min salighet ligger inte åt det hållet.

LIDIA

Men dit borde ni fara, furst Laban! Medan ni är ung och rörlig. Fäster vi oss inte vid ohyran ... och den inte vid oss ... så är ni där i säkerhet för alla attentat, och professor Raddai har ju ordinerat er en utrikesresa. Låt stadsprefekturen sköta sig bäst den kan!

FURSTEN

(förtjust)

Just vad jag gör, uppriktigt sagt, just vad jag gör!

LIDIA

Då hindrar er ju ingenting från att echappera.

(Båda haja till vid ljudet av ett skott — och så igen ett.)

FURSTEN

(skakar i alla lemmar och förmår knappt stödja sig på sina ben, vilket dock slutligen lyckas honom)

Det är visst ... stadsprefekten man ... söker ... (stapplar krokig och fortast möjligt ut — i fonden)

LIDIA

(blickar häpen efter honom, ger därpå fritt lopp åt sin skrattlust och går makligt över golvet för att ringa på betjänten, då denne i detsamma andfådd öppnar tamburdörren)

Vad är på färde?

FRANCIS

Ingenting farligt, madame. Bara en löjtnant — och han är full.

LIDIA

Vem sköt han på?

FRANCIS

(ler)

En champagneflaska. Han kunde inte komma åt den på annat vis.

LIDIA

Dog den?

FRANCIS

Nej. Bom båda gångerna.

LIDIA

(eftersinnande)

Är det verkligen så svårt att träffa — när man skjuter?

FRANCIS

Det var på så långt håll. Tvärs över hallen.

LIDIA

(halvt för sig själv)

Ja, ja, man måste väl vara . . . närastående. (Sträcker behagligt ut sig på divanen och tänder en cigarrett.) Fursten är i min sängkammare, Francis — hjälp honom, han mår illa!

(Ridå)

2

MONSIEUR ANDRÉ

(I det kejserliga palatset; samma dags afton.

André Peterbergs rum, ganska smalt, men i stället så mycket djupare. Möblerna få och tämligen slitna.

Till vänster en dörr, som står öppen — det angränsande rummet är vakthavande officerens — högkarmade stolar vid väggen, en skinnklädd vilsoffa, framför denna ett bord.

Midt i fonden ett stort bokskåp, och i vänstra hörnet en fristående klädhängare. Mellan dem en tapetdörr. Bakgrundens högra hälft, eller nära nog en fjärdedel av hela scenen, har avstängts till alkov, det vill säga bortskymmes av hopdragna förhängen, fästa medelst ringar vid två långa, horisontala mässingsstänger. Dessa utgå rätvinkligt från en massiv stolpe av samma metall, och denna uppbär tillika en konstrikt arbetad lykta, i vilken det elektriska ljuset är tändt. Till höger dessutom en pulpet, samt närmare förgrunden en bred, djupt infälld skjutdörr — till den allerhögsta sängkammaren.

På bokskåpet en uppstoppad papegoja, på klädhängaren en päls och en mössa, finaste kvalitet.

Professor RADDAI sitter i soffan. Nästan allt samtal föres dämpat, utom när kapten

SCHELLER

förglömmer sig. Han står bredbent och vaggande framför bordet, med ett halvtömt champagneglas i handen — en mycket ordinär krigare i grann uniform.)

Sackerment! Och jag som hoppades att vi ännu hade många små upplopp att kväsa!

RADDAI

Nej — men vi har kulsprutor. Folket är fredligt . . . sedan i morse . . . och förblir det, ni kan vara övertygad om att er sabelverksamhet kommer att inskränka sig till skyldring och skrammel som hittills.

SCHELLER

(allt lika förvånad)

Sackerment!

RADDAI

(påminner)

Inte så högljudd, kapten Scheller, inte så högljudd!

SCHELLER

(viskar)

Vi har kulsprutor, det är huvudsaken.

RADDAI

Och bygger på en grund, som inte kan vackla. Äger ett samhällsskick, stadfäst av Gud själv, vackert och rättvist. Får jag tro att ni instämmer?

SCHELLER

Blindt. Vi gardeskyrassiärer vet vår plikt, annat vet vi inte. Inför revolter.

RADDAI

Det är mer än tillräckligt. Också på pliktens fält finns det lagrar att skörda.

SCHELLER

Ni har observerat det! Jag har redan skördat åtskilliga, herr professor. (Pekar på sina ordnar) Dag och natt står mitt bröst till Hans Majestäts förfogande!

RADDAI

Ja, ni bär många ärr.

SCHELLER

(rynkar pannan)

Driver ni med mig?

RADDAI

Vid Gud, nej, därtill är en vetenskapsman som jag för feg, hjältemodet hör helt och hållet krigaren till. Också utan att ni skriker.

SCHELLER

(genast blidkad)

Ha-ha, bra svarat, jag godkänner ursäkten! Och för resten tycker jag om skämt.

RADDAI

Man vänjer sig ju vid allt. — Men var dröjer monsieur André så länge?

SCHELLER

Den som det visste! Han är mig en gåta på senare tider, och ändå genomskådar jag mänskorna bättre än de flesta. Ja, jag ska berätta er något. Min farbror . . . Schellerska vapenfabriken, filialen, han är mångmillio-

när . . . det vill säga: monsieur André har upprepade gånger blivit sedd inom fabriksområdet . . . i samspråk med arbetarna. Sackerment! Själv kallar han det att studera sinnelaget — och sinnelaget är alltid farligt, påstår han, annars har man det inte. Vad menar han med det?

RADDAI

(anslår en högstämd ton)

Utan honom och hans ständiga vaksamhet — var stode vi nu?

SCHELLER

(lika högstämt, men fullt allvarligt)

På vår post! Som alltid. Med vapen i hand.

RADDAI

(leende)

Ett champagneglas!

SCHELLER

(finner sig — muntert)

Skål, herr professor! (Tömmer glaset och ställer det på bordet.)

RADDAI

Tack. Min diet tillåter mig inte att parera stöten.

SCHELLER

Ha-ha, bra svarat! (Balanserar en stund på klackarna och stirrar mot fonden.) Från ett till annat ... jag kommer med ens ihåg ... ni ser papegojan där borta, *Riksrådet* som vi kallade den, berömd i hela palatset för sitt kommandorop: Ge akt ... rättning åt höger! En klok fågel, en läraktig fågel, herr kammartjänarns synnerliga favorit. Tänk er, en afton för några månader sedan blev den alldeles rasande och skrek: Rättning ... rättning åt vänster!

Då sköt jag den. Först efteråt slog det mig, att Riksrådet ofta inspirerats av monsieur André.

RADDAI

Ni hade väl druckit?

SCHELLER

Spiknykter.

RADDAI

Nå? Och *han* ... André Alexejitsch?

SCHELLER

Ja, det är det underliga. Han bara klappade mig på axeln och sa: Snart går också kapten Scheller fågelvägen. — Vad menade han med det, tror ni?

RADDAI

Ingenting.

SCHELLER

Fan vet! Men det är detsamma — vi har kulsprutor. Ett faktotum ... faktum, som imponerar på mig. Jag är inte artillerist, men det imponerar på mig.

RADDAI

Man märker att ni noga tänkt er in i situationen Vårt nuvarande läge.

SCHELLER

Alldeles förbannat. Var morgon brukar jag fråga mig själv: Vad vill du, Scheller? Och så svarar jag: Vad regeringen vill. — Och vad vill regeringen? Ja, det kan ju inte jag ha reda på, därför ges det befallningar.

RADDAI

Sant, obegripligt sant. Förklara ér närmare, det intresserar mig.

SCHELLER

(smickrad)

Endera är man militär — eller är man det inte.

RADDAI

Också sant.

SCHELLER

Jag är militär, jag, herr professor. Kapten vid gardeskyrassiärerna. Och det där nuvarande ni nämnde, jag försvarar det! Här är mitt bröst — skjut!

RADDAI

(högst fredligt)

Än om det förändras likafullt . . . det där?

SCHELLER

(argt)

Det får inte förändras! Vad är det för dumheter!

RADDAI

Ja, nu förstår jag.

SCHELLER

Ha-ha . . . ni civilister . . . egentligen är det för mycket begärt av er. Ni tänker er inte in i situationen. Och det är . . .

RADDAI

(avslutar meningen)

— oförsvarligt.

SCHELLER

(konsternerad)

Nåja . . . jag vet inte . . . en riktig *militär* försvarar vad som helst, om hans chef befaller det. God, gammal disciplin.

RADDAI

Får jag tro era ord — vilken oerhörd betydelse har inte då ett chefombyte!

(Paus)

SCHELLER

(dyster – rådvill – lyser upp)

Från ett till annat ... jag kommer med ens ihåg... häromdagen var jag tillsammans med furst Laban. Ett spelparti. Han är briljant, fursten! Och man äter storartat på Grand Hôtel Caesar, har ni ätit där nyligen, herr professor?

RADDAI

Nej.

SCHELLER

Skada. Vi språkade efteråt om allt möjligt, han är briljant, fursten! Dynastien Peterberg borde inte få dö ut, sa han. Bland annat. Den är som satan själv, sa han — ha-ha, bra sagt! Sådana karaktärer behövas, folk som man kan lita på. Personligen är jag ingen vän av monsieur André, men utan

honom och hans vaksamhet — var stode vi nu? (Förskräckt) Där är han!

ANDRÉ PETERBERG

(inträder hastigt genom tapetdörren. Herr kammartjänaren är en sextiotreårs man — som förut gråblek, mager Hjässan kal, överläpp, haka och kinder slätrakade. Blicken slugt påpasslig, när han talar, rösten sträv, ofta med starka betoningar, minen tankspridd eller plågad, när han lyssnar till andra. Talträngd av överretning, gesterna nervösa. Ansiktsuttrycket icke sig likt, all förbindlighet borta, ett ingrott hat ger merendels prägel åt dragen.

Han är klädd i en svart, sidenfodrad sammetsrock, med snörmakerier i samma färg — »svarta purpurn» som furst Laban kallar den. Mjuka skor på fötterna.

Till professor Raddai, som ofrivilligt gör en ansats att stiga upp)

Sitt kvar, för all del, sitt kvar! ... och förlåt att jag inte kunnat vara punktlig, det är eljest min vana. Men snart är ju allting förändrat!

RADDAI

(låter sig falla tillbaka i soffan)

Kapten Scheller har underhållit mig som den charmeur han är. Och jag honom med bedyranden om att allting förblir vid det gamla.

ANDRÉ

Ja, det är sant, det glömde jag. (Låtsar plötsligt få syn på kaptenen.) Önskar ni något? Professor Raddai och jag önska säga er farväl. Vi har affärer att tala om.

SCHELLER

(bugar sig)

Jag ska visst inte störa herrarna.

ANDRÉ

Tag glaset med er! Här inne dricker man inte som ni vet.

SCHELLER

(studsar, men lyder icke desto mindre)

Ha-ha, ren distraktion av mig ...

ANDRÉ

Och stäng dörrn, när ni går!

(Scheller mållös ut till vänster. — Paus)

RADDAI

Är ni inte nästan för grym, min kära André Alexejitsch? Vilket språk!

ANDRÉ

(drar närmaste stol till sig och sjunker ned på den med en suck; bordet emellan dem)

Ett ingångsspråk, Raddai, ett litet ingångsspråk till morgondagens predikan. Den nuvarande maktens puls slår svagt, de timmar som återstå räknas med lätthet. Dödsboet är rikt. Och ni som sniken medarvinge bör kanske inte förarga er över att obehöriga schasas bort.

RADDAI

Sniken?

ANDRÉ

Ja. Eller vad är ni egentligen? En ignorant? Eftersom jag i min ringhet ska hämnas det nederlag ni lidit: att man föredrar undergörarn Akím.

RADDAI

(tålmodigt — som till en patient)

Nå, nå, kammartjänare!

ANDRÉ

(med ett varnande pekfinger)

Tand för tunga, puckelrygg! ... vi är jämlikar numera, såta bröder och mordbrännare i landsfadershuset, där bittida i morgon var knut står i lågor. Eller kanske tidigare, ingen vet. Vårt mellanhavande med hovhorkarlen gör jag upp omkring midnatt — nej, nej, avbryt mig inte, jag behöver få tala ut, förställning tröttar i längden! Men är nödvändig för den som vill behålla ledningen, en latinsk sentens jag lärt mig av er, hur lyder den?

RADDAI

(leende)

Ni spörjer ignoranten! — Qui nescit simulare, nescit regnare.

ANDRÉ

Just så. Ja, de romarna! — Vällärda herr professor, jag hyser ett gränslöst förtroende till er efter det att ni genom min försorg blivit lyckligen komprometterad.

RADDAI

Tusen tack, André Alexejitsch!

ANDRÉ

Å, ingen orsak. Nu har ni fått er beskärda del av min överretning, lägg den inte på sinnet! (Framåtböjd) Är vi så vänner igen?

(Raddai nickar.)

Fägnesamt. Ännu en liten stund, ägnad åt betraktelser, och jag soulagerar er med en uppbygglig scen. (Lutar sig bakåt i stolen.) Tjah ... Raddai ... de abstrakta teoriernas tid är förbi, och jag som ämnade i stillhet dra mig tillbaka för att ostört syssla med dem! En kär förhoppning grusad! Folket kallar på mig, mitt stackars förtryckta, okunniga folk. Hur jag älskar det! (Skrattar sakta för sig själv.) Hittills har jag intimt och samvetsgrant följt den monarkiska principen, det måste erkännas — mina studier (gest mot bokskåpet) och framför allt min brådmogna erfarenhet utformade tidigt hos mig en filosofi, som

visat sig vara av stor praktisk nytta. Kärnpunkten är fast och oangriplig som förr, jag har alltid förfäktat åsikten: trohet ... men till en viss gräns, ingalunda till överdrift. Det är oändligt mycket viktigare att utan småaktiga hänsyn kunna snabbt urskilja kursen och säkert beräkna vanstyrets möjligheter. Tvärvändningen är ett knep för sig. Osjälviskt har jag under ett långt liv nedtystat den personliga äregirighet som riskerar något — nu riskerar jag allt. Mitt folk kallar på mig, jag lyder. (Åter ett lågt skratt.) Kan ni gissa varifrån jag kom för en timme sedan?

RADDAI

Nej.

ANDRÉ

Från fader Akím! Dit skickas jag då och då i de mest löjliga ärenden. Däremellan fortfar man att envist negligera mig, likvisst utan att våga avskeda en så uppburen och i hovets hemligheter djupt invigd man,

följaktligen har jag haft tiden mer till mitt förfogande, och vid Gud! . . . jag har användt den väl. (Skakar på huvudet) Men nerverna, nerverna . . .

RADDAI

Jag märker det.

ANDRÉ

(slätar haka och kinder med sin vita, välvårdade hand)

Hans Majestät underkastar sig sedan i morse en säregen regim: han fastar, ligger i fullständigt mörker, så godt som orörlig, och ingen får beträda ens tröskeln innan fader Akím eller hans sändebud infunnit sig . . . med läkemedlet i en välsignad dosa.

RADDAI

Groteskt! Men så är det, han *vill* ligga i mörkret. Ingenting veta, ingenting förstå.

ANDRÉ

Det gör han rätt i — på det villkor att han lyssnar till *mig*. Så länge han det gjorde, gick allting väl.

RADDAI

(gnider sin näsa)

Också det märkte jag.

ANDRÉ

(utan att låta störa sig)

Varför lydde han inte i fjol, till exempel, då hade jag kanske ännu bland det gamla virket kunnat uppleta en räddningsplanka av vår återstående livslängd, herr professor. Knappast längre, men vackert så! (Med många och starka betoningar.) Det finns nuförtiden ett slags omtyckta leksaker, som kallas reformer, dem bör man ge småfolket löfte om, genast när det skriker. Och helst med faderligt mild min som vore det ens eget påhitt, det verkar lugnande. Tjah — och så var nyfödd vår, när Gud låter isar och hjärtan smälta, en sex veckors barnbjudning i ett praktfullt palats, där de kära, utvalda små få roa sig med att leka ... parlament. Försöket är gjort, men leken är inte för halvvuxna slynglar, därför har den hos oss blivit blodigt

allvar. Av brist på förtänksam ledning. Småttingarna ha tillåtits växa, och nu får dem ingen i världen till barn på nytt. Man hade i tid bort vänja dem vid att sitta stilla och snälla i den präktiga salen, med munnarna fulla av sötsaker, nickande bifall till vad *vi* säger, vi som vet vad en reform vill säga. Då hade de återvändt hem med det goda beskedet: Riket mår bra och Hans Majestät bad hälsa.

(Reser sig beslutsamt, nästan högtidligt.)

Raddai, ni anar inte hur otroligt nära jag stått honom, och nu är det måhända sista gången han och jag talas vid. (Blåser bort några dammkorn från rockuppslagen.) För mig ges det emellertid inget val, folkets rop efter frihet har funnit gensvar i mitt hjärta. — Låt se, att ni förblir allvarsam! Inte ett ljud.

RADDAI

Min kära André Alexejitsch, jag åtnjuter ju numera ert förtroende!

(Herr kammartjänaren närmar sig dörren till höger och skjuter den åt sidan, hållningen hovmannamässig av vana, ryggen vänd mot fonden. Samtidigt är det som satte han en stelt hångrinande mask för ansiktet.

Medan replikskiftet pågår, drar professor Raddai småningom ihop sig till en klump, som skälver av innestängd skadeglädje; fötterna uppe i soffan, armarna om knäna, ögonen lysande.

Några sekunders spänd väntan — så skriker

EN GÄLL RÖST

ur den allerhögsta sängkammarens mörker)

För Guds skull, ingen in! Ingen läkare, ingen sjuksköterska, han har förbjudit det! Vem vågar . . . (lugnare) det är väl du, André?

ANDRÉ

Ja, Ers Majestät.

RÖSTEN

Ändtligen! Jag kan ju inte följa med tiden, säkert har du avsiktligt fördröjt dig? Åtminstone är du sällan till hands — när återvände du?

ANDRÉ

Alldeles nyss. Men jag bytte som vanligt om skodon . . . för att gå tystare. Så hörs det inte var jag färdas.

RÖSTEN

Hostade någon? Vem är där inne? I ditt rum.

ANDRÉ

Ingen, Ers Majestät, vi är ensamma. Inför Guds åsyn.

(En tung suck till svar.)

Förlåt min djärvhet: hur är det med såret i tinningen?

RÖSTEN

Stort är det inte, tror jag, och ändå var stöten så våldsam, att jag svimmade.

ANDRÉ

Ers Majestät behagade nämna det i nådiga ordalag, när jag mottog mina instruktioner. Det gladde mig.

RÖSTEN

(klagande)

Vilken olidlig pina! Bara att böja nacken gör ondt.

ANDRÉ

Just det är ofta mycket påkostande.

RÖSTEN

Och så svindeln! Den tilltar. Och trycket över hjässan! Ibland känns det som hade jag en blykrona på huvudet . . . där jag ligger.

ANDRÉ

I morgon känns det annorlunda, Ers Majestät. Då är nog kronan borta.

RÖSTEN

Tror du att det går så fort?

ANDRÉ

Jag hoppas det.

RÖSTEN

För resten är jag hungrig — kommer inte fader Akím snart? Herregud! . . . i min eländighet glömmer jag att fråga om det viktigaste.

ANDRÉ

Själv har han förhinder. Men han sänder en dam.

RÖSTEN

Varför det? En dam! När då?

ANDRÉ

Han ville först inviga henne en stund. Sedan får hon för Ers Majestäts räkning en briljanterad dosa, som han spottat i tre gånger. Och ett välsignat vaxljus. Till upplysning.

RÖSTEN

(osäker)

Nu förstod jag inte riktigt. Vad är det i dosan, sa du?

ANDRÉ

Saliv. Hans saliv. Att användas som salva.

(Paus)

RÖSTEN

(undergiven)

Ja, ja, jag minns hans ord: Allt som utgår ur min mun är heligt och hälsobringande.

Vem hämtar det, sa du, hur var namnet?

ANDRÉ

En baronessa von Hohen-Leistungen.

RÖSTEN

Känner henne inte.

ANDRÉ

Hon är lätt att bli bekant med.

RÖSTEN

Föll du på knä och tackade honom?

ANDRÉ

Nej.

RÖSTEN

(med ens ursinnig)

Du är gudlös! Fräck! I synnerhet fader Akím är rasande på dig. Så snart han utsett någon i ditt ställe, får du gå.

ANDRÉ

Jag gör det redan i afton, Ers Majestät.

RÖSTEN

Understå dig inte! Hör du vad jag säger? ... kanske ändrar jag mig. — Skjut igen

dörrn! (I det André åtlyder befallningen) Och släpp genast in baronessan . . . och vördnadsfullt, kom ihåg det!

(Herr kammartjänaren och professor Raddai betrakta varandra tigande.)

ANDRÉ

(intar avmätt sin förra plats vid bordet)

Nå, herr professor?

RADDAI

(icke längre hopkrumpen, slappt bakåtlutad)

Tack — tack, jag har ingenting att tillägga.

ANDRÉ

Men *jag* har det. (Gest) Vad som ligger där inne är ju en bagatell. Elak och enfaldig — därmed punkt. Låt oss övergå till annat!

(Slätar haka och kinder. Professor Raddais blickar häfta hela tiden vid den talandes ansikte.)

Tjah — tänkandet, Raddai, tänkandet är för mig en vana och ett njutningsmedel, som jag inte kan lämna bort, oaktat de flesta andra mänskor gjort det utan ansträng-

ning. För all del, jag klandrar dem inte, bara påpekar den chance jag utnyttjar.

(Återigen med många och starka betoningar.)

Vi står nu inför revolutionen, Raddai. Den är till sin natur och i sitt patos handling, inte tänkande, åtminstone inte hos oss — följaktligen dum. Jag tar när som helst mina ord tillbaka, deras sanning är för stor att äventyras på torgen. Men den som inte simmar med strömmen, eller andlös springer längs stränderna och skränar med, han är enligt min åsikt mångfaldt dummare. Jag är inte dum, jag, Raddai. Och eftersom jag förutsåg omvälvningen och alltid hellre leder än ledes, så fann jag mig föranlåten att starta en så kallad . . . frihetsrörelse. Jämte ett antal fantaster, heroiska narrar. Emellertid — frihetsrörelsen är en fruktansvärd motion! Med simulerad hänryckning, ett slags vanvett, som tilldelats smeknamnen offervillighet och mod, bländar jag min blick för den livsfara en man i min

ställning och av mitt rykte under nuvarande upprörda förhållanden *måste* löpa. Jag hoppas det avlöper väl. Men jag är gammal, feg dessutom, redan därför är det ju möjligt att händelsernas lopp blir mig för brådstörtat, att jag nås av den pöbel jag inlåtit mig med och anför, att jag snavar och trampas ner. I så fall får slutet en viss *gloire* över sig, Raddai, medge det! Folket, den råa, obildade massan — vad angår den mig?

(Torkar sig med näsduken i pannan.)

Kan ni ännu bli förvånad, herr professor? Jag är nämligen inte ensidig, *pas du tout,* till bevis därpå vill jag anförtro er en sista stor sanning, i någon mån olik dem jag hittills riktat ert vetande med. Vår moral (småler ironiskt) . . . hela vår . . . hur ska jag säga? . . . andliga dress är nedsölad, alldeles för starkt impregnerad mot hjärtats »renande källådror» med en härsken och sur lösning, benämnd egoism. Ja, det är termen, tror jag.

Och i stället för att lugnt och utan åthävor ... *gentlemanlike,* med ett ord sagt ... anskaffa en ny och fläckfri, kränger vi ostentativt ut fodret, ett stoff, som från urminnes tider varit ovantyg i oräkneliga omgångar och allt fortfarande är samma grova vävnad av rovdjursinstinkter som förr. Vilken utveckling bakåt, Raddai! Men för folk med ögonen i nacken, och av dem finns det ett otal, är framåtskridandet tydligare än nånsin just nu, när det bär omkull.

(Paus)

För övrigt resonerar jag helt enkelt som så: Dynastien Peterberg dör ut, varför skulle andra dynastier få fortleva? Jag trodde mig en gång ha funnit en efterträdare ... *survivancier* ... i en ung släkting, men det var ett misstag. Nåväl — mig finner revolutionen beredd. Vad dyrbart jag äger är bortfört och i säkerhet, här inne ser ni bara det tomma skalet. Ett tomt skal. Apropå det: Majestätets öde må narrarna avgöra.

Akím däremot! . . . (hest) *fader Akím,* han som är skulden till . . . han som . . . (letar efter ord, sväljer) han som kränkt och förödmjukat mig så djupt, så djupt, att . . . (darrar av inre upphetsning, väser fram) honom vill jag själv i min ringhet betjäna. (Taskspelaraktigt flinkt har han i samma nu en rakkniv mellan fingrarna, håller den i jämnhöjd med ögonen, synar dess egg — kysser den.) Två man vid huvudet, två vid fötterna . . . (gest tvärs över strupen) och så ett snitt, ett enda! Raddai, ni älskar våra gamla ordstäv, låt mig öka er samling: har jag en välsignad hand, så är det Guds vilja.

(Gömmer blixtsnabbt kniven och rusar upp, när baronessan VON HOHEN-LEISTUNGEN gläntar på tapetdörren — hjälper henne att avtaga pälskappan och överskorna, en liten läderväska lämnar hon icke ifrån sig, allt under det han ivrigt komplimenterar)

Min nådigaste fru baronessa, vad det gläder mig att ni ändtligen kommit! Hans Majestät väntar er med otålighet, han fastar, det vill säga äter ingenting, dricker ingenting, har syner . . . vitt kött, höns, det längtar han mest efter. Och så smörjelsen, den

glömde jag att nämna. Ni är förtjusande, fru baronessa, vilken charmant toalett! Och teinten, teinten!

BARONESSAN

(är »bildskön», dräkten en svart chiffonklänning; djupt dekolleterad, armarna bara. Med matt stämma)

Tala inte till mig nu, monsieur André, hellre senare ... sedan ...

ANDRÉ

Förlåt min tanklöshet, jag förstår till fullo er sinnesstämning, hur gripen ni måtte vara efter invigningen! (Gest) Här, var god, här kan vi tända ljuset, jag har stake i beredskap.

BARONESSAN

Tack ... tack!

(Båda försvinna i alkoven. Professor Raddais min obeskrivlig, i synnerhet när de snart åter bli synliga. Han bugar sig. Baronessan skrider som en sömngångerska genom rummet — i ena handen en briljanterad dosa, ett brinnande vaxljus i den andra.)

ANDRÉ

(ledsagar henne, presenterar vårdslöst)

Herrn där i soffan känner ni inte, behöver inte känna, han är hovskräddare, har just

tagit mått av mig till en förklädnad ... en arbetarkostym, röd blus under västen, framför allt röd blus ... kanske råkas vi i morgon på maskeraden? Det är folket som ställer till dans, men de förnäma måste nödvändigt vara med.

(Baronessan uppfattar intet. André Peterberg stannar vid den allerhögsta sängkammarens dörr, som han hastigt öppnar —)

Sändebudet, Ers Majestät! ... (varpå han genast stänger den efter henne.)

RADDAI

(gör en komisk grimas)

Hovskräddare! Lika smickrande för mig som uppfinningsrikt av er, André Alexejitsch!

ANDRÉ

Tänk, om Majestätet finge reda på att en läkare sitter så nära! Hans tillstånd kunde förvärras.

RADDAI

(reser sig — han och André förbli stående midt på scenen)

Era nerver stå bi långt bättre än början av vårt samtal utlovade.

ANDRÉ

(trött — blundar)

Tills vidare, ja. Men natten är lång och sömn förunnas mig inte. Var timme har sin möda. (Ser på sitt ur.) Klockan tie ännu ett par ord med en av ledarna — det är ett avtal. Halv elva kastar jag herrskapsdräkten och dyker ner i folkhavet — det blir som att drunkna. Och då lär man genomleva hela sitt förflutna liv i en enda sekund — det är lögn, hoppas jag. (Småler) Därmed vare ingalunda sagt, att jag är mig själv motbjudande, tvärtom. Jag har haft många stora ögonblick, som jag gärna erinrar mig, firat många triumfer, frossat i de mest utsökta maktförnimmelser, utan att nånsin överskrida det osynliga streck etiketten uppdragit. En gång beskylldes jag på allvar för att vara en *ond princip*. Barnsligt! Man kommer att minnas mig med saknad, när jag inte mer finns till och allting under nya benämningar återgått till det gamla. Helt förstådd blir

jag aldrig, det aktar jag mig för. Jag är en världsklok man. Och en ensam man.

RADDAI

Det låter som en fras, André Alexejitsch ... men mot min vilja tvingas jag att beundra er!

ANDRÉ

Ni är jude, Raddai, min religion förbjuder mig att återgälda artigheten. Kanske skulle den också annars utebli.

RADDAI
(torrt)

Naturligtvis.

ANDRÉ
(myser)

Varför göra mig sentimental! Ack, herr professor, latinet är *er* styrka, skriv på min gravsten: *André Peterberg* — länge en trogen tjänare, alltid en god kristen, till sist en stor frihetshjälte.

Klassiskt, inte sant?

RADDAI

Mycket.

ANDRÉ

(rätar på sig)

Och nu måste jag gå. Till palatskommendanten ... i högra flygeln, ni vet ... jag bör avge lugnande försäkringar, de ha ett visst tomrum att fylla på det hållet. Gud, vilken blindhet! — Baronessan däremot får reda sig utan mina komplimanger.

RADDAI

Nåja, vi följs åt ett stycke.

ANDRÉ

Nej — här skiljs vi, herr professor. Ni passerar vakthavande officerens rum, var god, jag har min privata utgång (pekar mot fonden). Och inga tårar, jag ber, vi skattar ju varann lika högt ändå.

RADDAI

Förunderliga mänska!

ANDRÉ

(axlar sin fina päls, hälsar knappt märkbart med mössan)

Gud vare med er, jag kan inte alltid vara det! Kom ihåg gravskriften!

RADDAI

(blickar stum efter honom. – På väg bort, möter han nära dörren kapten SCHELLER, som är i hög grad berusad, men icke desto mindre rör sig utan alltför stor svårighet.)

Vid full vigör fortfarande, herr kapten!

SCHELLER

(förvånad som vanligt)

Är inte ... inte monsieur André till finnandes? Jag tyckte mig höra hans röst.

RADDAI

(kort)

Ni bör gå och lägga er. Får han se i vilket tillstånd ni uppträder, så blir det igen en obehaglig scen.

SCHELLER

Jag har ett ... ett intryck av att jag förolämpade honom. Nyss. Något som ingalunda var min avsikt. Ni vet själv,

herr professor, att sådant ... sådant kan hända den bästa. Och jag ville gärna göra min ursäkt.

RADDAI

Nobelt tänkt. Jag lovar att framföra den, om jag träffar honom mer i kväll. Men kryp nu i skyllerkuren, herr vakthavande! Huvudstupa.

SCHELLER

Ha-ha, bra sagt! Från ett till annat ... jag kommer med ens ihåg ... i höstas, den där magattacken ...

RADDAI

Unik, ja, den enda attack ni varit med om!

SCHELLER

— i oktober var det, början av oktober ...

RADDAI

(otåligt)

Min tid är upptagen.

SCHELLER

(stor omfamning)

Herregud, vad jag tycker om er! Ni har ett så utmärkt ... utmärkt sätt med patienterna.

RADDAI

(sliter sig lös)

Åsch! ... gå för fan i våld! (Ut till vänster.)

SCHELLER

(en smula för sent)

Driver ni med mig?

(Nu återvänder fru

BARONESSAN

tomhändt och på tå efter välförrättat värv; tillsluter sångkammardörren andäktigt. Hennes ansikte likasom förklarat, men får en mera jordisk glans, när hon upptäcker kaptenen.)

Ack, hur ni skrämde mig, min kära Scheller! ... det är ju en evighet sedan vi såg varann sist.

SCHELLER

(oförstående — stirrar — så bugar han sig djupt, utan att dock förlora balansen)

Mitt namn är Scheller ... Scheller vid gardeskyrassiärerna.

BARONESSAN

(leende)

Känd för sin tapperhet och sitt galanteri.

SCHELLER

(spärrar upp ögonen)

Sackerment! ... det är ju Eva ... Eva von Hohen-Leistungen.

BARONESSAN

Just hon. (Räcker handen — han kysser henne högt uppe på armen.) Är ni inte glad över att se mig, vad?

SCHELLER

(nyktrar till för en sekund)

Ha-ha, nu är Adam i paradiset!

BARONESSAN

(kokett)

Och ormen, herr kapten?

SCHELLER

Gömmer sig, gömmer sig. Men blir ni för söt, lockar ni fram den satan. Pardon!

BARONESSAN

Frestare!

SCHELLER

(slappnar)

Låt oss ... låt oss kanske hellre ta plats.

BARONESSAN

(genast andäktig igen, spetsnäsduken understryker det)

Nåja, tills jag lugnat mig lite.

(Hon sätter sig i soffan, kaptenen på stolen midtemot, bordet emellan dem.)

SCHELLER

Angenämt att... sitta! Det angenämaste... näst ligga. Nicht wahr, Täubchen?

BARONESSAN

Hans Majestät ämnade försöka sova. Sedan äta.

SCHELLER

Och så dricka! God, gammal disci-plin. Jag menar: naturens ordning, den lyder vi alla. Die ganze Welt. Till och med Herrans ... smorde.

BARONESSAN

(salvelsefullt)

Det var oerhört gripande att åse hur ödmjukt Hans Majestät fogade sig efter . . . omständigheterna. Jag menar: efter en högre viljas tolk. — Han blev liksom så mänsklig för mig!

SCHELLER

(fullföljer sin egen tankegång)

Får jag inte lov att bjuda på något . . . drickbart? Utan vidare omständigheter.

BARONESSAN

(chockerad)

Nej, för all del!

SCHELLER

Vi har en prima . . . prima Mumm här. Lagom söt. Garanterar.

(Paus)

BARONESSAN

Var är monsieur André?

SCHELLER

(kväver en gäspning)

Borta. Sin kos.

BARONESSAN

Vilka rysliga tider vi lever i!

SCHELLER

Skräp. Vi behärskar ... härskar dem. För vi har kulsprutor.

BARONESSAN

Vet ni vad jag tror? Jo, att allting vore bra, bara inte det rysliga missnöjet skulle finnas. Varför är folk missnöjdt? Min kammarjungfru berättade mig gråtande att hennes korpral hör till de missnöjda ... han också ... fastän hon gjort allt vad hon kunnat för att tillfredsställa honom. Hur förklara det?

SCHELLER

(sömnigt)

Kulsprutor.

(Ånyo paus)

BARONESSAN

(ivrigt)

Jag har rådfrågat fader Akím, han läser i framtiden som i en uppslagen bok, gissa vad han svarade! Jo, han strök mig över bröstet och sa: Det är mänskornas hjärtan som fördärvats, min duva! — En varm våg gick igenom mig, *mitt* hjärta är då inte fördärvat.

(Scheller har slumrat in.)

Och nästa torsdag är det ju bal hos franska ambassadören. Ni kan inte föreställa er vilken charmant klänning jag ...

Min Gud, sover ni? (Upp ur soffan, granskar kaptenen närmare.) Fi, l'horreur! (Ser sig rådlös omkring — tittar försiktigt in i vakthavande officerens rum, tvekar, vrider händerna) Ingen mänska! Hur ska jag få överskorna på mig! (Förtvivlad) Här är allting som dödt.

(Ridå)

3

AKÍM UNDERGÖRAREN

(I en utkant av staden; omkring midnatt.

Akím Undergörarens »väntrum», stort och kalt, med smutsgrå, rappade väggar. Bänkar invid dessa, överallt var det blott finnes plats. Hela inredningen av omålat trä, torftig och osnygg.

Rummet har fyra dörrar. På vänstra sidan tvänne, den främre till köket, den bakre till förstugan. I väggen mellan dem en bred fördjupning kring Prokofijs sovbänk, eller bädd, och framför denna ett avlångt bord och en stol; på bordet en tom brännvinsflaska och ett glas. Den tredje dörren, ovan ett par trappsteg i fonden, leder in till det allra heligaste, där Akím Undergöraren har sin säng och dit endast de utvalda få tillträde, och på högra sidan är den fjärde, till matsalen. Vid sistnämnda vägg, men närmare förgrunden, en sotig ugn och en skänk, på vilken en lampa brinner. Det är hela belysningen, om man frånser en liten blå ampel framför den svartnade helgonbilden högt uppe i hörnet.

Ur matsalen tränger stundom ljudet av högröstat tal, orden kunna icke urskiljas.)

PROKOFIJ

(portvakten, vräker sig i sin bädd, armarna sträckta över bordet -- en fet jätte i nästan fotsid, solkig »kuskrock» med

mässingsknappar. Stickad yllegördel flera varv kring magen, bastskor på fötterna. Drucken, pjollrar för sig själv)

He-he, som på en bricka . . . men det hjälper inte, hjälper inte, ånej. Man ska vara knipslug i fingrarna med kronans medel, he-he. Inte fumla.

MARFA

(in från köket, som är mörkt, dörren förblir öppen efter henne)

Hur du ser ut! För tunt klädd är du då inte!

PROKOFIJ

(jämkar på gördeln)

Jag är sjuk, Marfa. Sjuk. — Vad angår det dig! (Flinar) Det är rätt åt honom, han är allt bra klenmodig nu, genralen. Gråtfärdig.

MARFA

Flickan stackare, en ärbar, liten en! Och hit . . . tvi! Att han inte ger sig av snart!

PROKOFIJ

Ånej, ånej, hjärtegrynet mitt, det sitter för hårdt åt, fastän han har sondottern med

sig . . . som på en bricka! Bjuder ut henne — säkert är det något riktigt storherrskaps-fuffens han haft för sig? Tänk, bjuder ut henne! Som på en bricka . . . var så god . . . he-he, Akím bara fingrar på sockerbiten, gissar jag, bara torrmojar sig. Inte ids han hjälpa ett sådant gubbkräk den här gången. Inte orkar han med dem alla.

MARFA

Ja, det vet du bäst.

PROKOFIJ

Visst gör jag det! Hur annars? (Grimaserar) Finns det inte mer brännvin, Marfa? Det är i magen jag är sjuk. Tarmarna.

MARFA

Förlåt — herrejess, vad går åt mig! (Tar ängsligt flaskan och fyller på den ur en stor, brun butelj i skänken.) Har du plågor, så nog är brännvin bra alltid. Jag fick inte det vanliga, det här är en lite finare blandning, sa han som sålde.

PROKOFIJ

(medan han väntar)

Snart är väl Akím lika full som jag, Marfa? Eller vad tror du? Men han har en hälsa som sju av oss andra fattiga syndare. Han håller sig styv, han, den gudsmannen... (skrattar) ack, så helig som Akím är ingen, ingen i världen, hjärtegrynet mitt! Fasta kan han också, det kan inte jag — inte om man så gav mig Messiaskyrkan för besväret. Min kropp är nu en gång på det viset, ser du, den behöver alltjämt både vått och torrt, alltjämt ... och vått i synnerhet.

MARFA

(slår i åt honom av den nya blandningen och ställer sedan flaskan tillbaka på bordet)

Välbekomme!

PROKOFIJ

Åh — (tömmer två glas efter varandra, slickar sig om munnen) ääh! ... äääh!

MARFA

(som vanligt med händerna under bröstet)

Smakar det?

PROKOFIJ

Känns så skönt, så skönt. Lullull för tarmarna. Tack, alla himlars Gud! ... brukar Akím säga.

MARFA

Ingenting att tacka för.

PROKOFIJ

Kors! Som om inte jag skulle begripa den saken! En gammal karl.

MARFA

Nu ska du vila dig en stund, Prokofij.

(Innan portvakten hinner samla sina tankar till ett bifallande svar inträder fältväbeln

GARIN

ur förstugan, följd av två gendarmer. Gestalten hög och gänglig, anletsdragen tärda, ord och åthävor i allmänhet stillsamma — men han blir åtlydd.)

Marfa, du kan ge råd ...

MARFA

(oroligt)

Har något händt?

GARIN

Nej, nej. Men det är om vakthållningen — och Akím vill inte störas, tänker jag.

PROKOFIJ

(ögonen slutna — lallar)

Låt fader Akím vara i fred, era rackare! Galonerade lusar! För jag vill också vara i fred. Det är sent. (Drar upp benen i bädden, vänder sig mot väggen och somnar.)

MARFA

Han har druckit för mycket.

(Garin nickar förstående.)

DEN ENA GENDARMEN

När dricker han inte?

GARIN

Som sagt, det är om gendarmerna, Marfa — jag blev nyss bortkallad och då mötte jag en av deras kaptener, samma som var här i morse, och han tyckte att bevakningsmanskapet var så pass talrikt, att hans folk kunde undvaras. I en förstad.

GENDARMEN

(ler)

Jaså, det tyckte han?

GARIN

Jag instämde.

GENDARMEN

Jaså, ni instämde?

GARIN

Att jag och mitt kommando godt räcker till för i natt, det betvivlar väl ingen?

GENDARMEN

Borde man inte ändå fråga fader Akím ... för säkerhets skull? Eller ringa upp till styrelsen.

MARFA

Telefonledningen är sönder. Och Akím blir bara skrämd i onödan, det vet jag. Ger er ovett.

GENDARMEN

(tvinnar sina mustascher)

Hur har den gått sönder?

GARIN

Herregud, handla efter behag! ... jag ansåg mig skyldig att framföra vad kaptenen sa mig. Ni är till större nytta på annat håll, det är ondt om pålitligt folk för närvarande.

GENDARMEN

Sant, herr fältväbel.

GARIN

Och mer än åtta är ni inte.

MARFA

Vad skulle här inträffa? Till och med i förrgår var gatan tom.

GENDARMEN

(viskar med sin kamrat)

Vi kan ju komma tillbaka.

GARIN

När som helst, vem hindrar er? Redan i dagningen.

GENDARMEN

Eller förr — och då flera, ifall det behövs.

GARIN

Alldeles riktigt. Farväl så länge, jag ska nog passa på under tiden! Vi råkas.

(Gendarmerna avlägsna sig. — Garin för sin ena hand tungt över pannan.)

Tänk, om Akím velat tala med honom just nu!

MARFA

Han har inte gjort annat än supit och sovit sedan frukosten. För att döva skräcken. Och säkert glömt hela faran.

GARIN

(invid henne)

Marfa!

MARFA

(igen orolig)

Är det en olycka, så säg strax ifrån!

GARIN

På vägen hit sporde jag Lidia Vasilievna, hon är en klok och bra kvinna, jag är henne

så tacksam, så tacksam för att hon tar dig i sin vård tills vidare ... tills jag kan göra det ... om så är Guds vilja. Nåja, jag fick bekräftelse på vad jag misstänkt.

MARFA

Vad då?

GARIN

(varmt)

Revolutionen är för mig en stor, helig sak, Marfa. Såsom jag fattar den. Men för att bli inre, levande verklighet ... hos alla, till välsignelse och förädling, inte bara lyckas i yttre mått ... kräver den rena hjärtan och rena händer. André Alexejitsch däremot ... för honom ...

(Båda tiga.)

Sin gärning här må han utföra. Ett värdigt par! — Men *sedan*!

MARFA

Vad då?

(Hastigt ifrån varandra, när matsalsdörren öppnas på vid gavel och

GENERALEN

leder in CLAIRE, sondottern, som skälver och knappt förmår hålla sig upprätt. Han är en rödfnasig, utlevad gubbe i paraduniform. Rinnande ögon, gnällande målföre.)

Det är champagnen! ... varför tvang ni henne att dricka!

AKÍMS RÖST

(klangfull och rik på skiftningar)

Lägg henne i sängkammarn, där går det över! Satans pjunk! Och Avdotja som inte är här!

Allt kvinnfolk är hyndor, jag renar dem.

CLAIRE

(vacker, ung flicka i stor toalett)

Nej — nej!

GENERALEN

Claire! ... min lilla duva, Clairon lilla, vad ska det bli av oss, om du inte underkastar dig honom ... det är ju ingen synd ... och hur ska du kunna leva anständigt, du som har varken far eller mor i livet ... om jag skickas i fängelse!

CLAIRE

Nej — nej — nej!

GENERALEN

För din skull gjorde jag det, barnbarnet mitt, vi är fattiga, fattiga ... ruinerade ... hade jag pengar att ge honom skulle han nog hjälpa. Jag vandrar på gravens rand, gravens rand — ack, min Gud och Du allra heligaste Guds moder!

AKÍMS RÖST

Svin är ni allihop. Jag känner er, jag.

CLAIRE

(hjärtskärande som förut)

Nej — nej! (Dignar ned framför helgonbilden.)

GARIN

(nära fonden, i honnörsställning — Marfa vid skänken)

Herr genral, tillåt mig att föra bort den unga fröken? Hon är sjuk.

GENERALEN

(lutad mot ugnen, hickar)

Som ... som du ... vill. Vad ska det bli av mig!

(I detsamma visar sig på tröskeln

AKÍM UNDERGÖRAREN

— reslig, mager, med sänkt huvud. Blicken glimtvis fascinerande, fastän starkt omtöcknad av ruset, långt och svart hår, insmort med fett, krusigt helskägg, också svart, munnen sinnlig. Hans öppna, vadderade, kokett tillskurna kaftan av mörkblått kläde är skinnkantad och utan ärmar, halsen bar, den orena skjortan framtill så vårdslöst hopknäppt, att bröstet emellanåt blottas. Läderrem om livet, byxorna instuckna i stövelskaften.

Till Garin — förvånad)

Du!

GARIN

Ja, det är jag. (De fixera varandra — Akím ser åt sidan. Garin lyfter upp den nästan medvetslösa flickan.) Lakejen hjälper med överplaggen, han som är van vid görat, nu sover han i farstun.

AKÍM

(med ett egendomligt tonfall)

Gav jag dig lov?

GARIN

Begärde jag det? — Kursläden på gatan tilldrar sig uppmärksamhet, det bör undvikas.

AKÍM

(fuktar läpparna med tungan, fingrar på skägget)

Vem har kommenderat *dig* hit? Sanna mina ord, det är första och sista natten fältväbel Garin ombetros vakthållningen här i huset.

GARIN

Och sanna du *mina* ord, Akím: jag lyder en högre makt än din.

AKÍM

Högre! Vilken då? I morgon anmäler jag ditt fräcka beteende på allerhögsta ort. Eller hos chefskapet.

GARIN

Det är långt till i morgon. (Lugnar Claire, i det de lämna rummet, han stöder henne) Lilla fröken ska inte vara rädd!

GENERALEN

(kippar efter andan)

Heliga fader ... förbarma er över en ålderstigen man, som i mer än femti år ... femti år tjänat fosterlandet ... oförvitligt!

AKÍM

(i fullt raseri, stampar)

Ut härifrån! ... gamla tjuvskata. Ut, säger jag! Ut!

(Generalen följer snyftande de två andra — dörren förblir på glänt till den svagt upplysta förstugan.)

LAKEJENS RÖST

(från gårdstrappan)

Kör fram, Vanjka! Genralen önskar avresa.

AKÍM

(midt på scenen, står en smula osäkert. Hustrun låtsar han icke märka, ehuru det är till henne han talar)

Han är en djävul, den där fältväbeln! Minns honom från förr, minns honom mycket väl, fräck var han alltid — men vänta, vänta! Den hunden! (Hånler) Hur tuktade jag inte kammartjänarn, när han reste borst och ville bitas! Jag knäppte livremmen av mig och slog honom i synen — han sa inte ett muck. Akím har makten.

(Gör upprepade gånger korstecknet, överkroppen vriden i riktning mot helgonbilden)

Ack, jag förhäver mig inte — mina synder ha avtvagits i Faderns, Sonens och Den

heliga Andes blod, amen! Tack, alla himlars Gud!

(Närmar sig bordet med trötta steg, fingrar på skägget, sätter sig. — Plötsligt till portvakten)

Prokofij! Sover du? Är det så du vakar med din herre och mästare — inpiskade skälm! Svin är ni allihop. (Godmodigt) Nåja, sov du! Prokofij är en ärlig själ.

(Stirrar en stund på brännvinsflaskan, griper glaset begärligt, undersöker det noga.)

MARFA

(skyggt)

Jag ska hämta ett rent.

AKÍM

(elakt)

Nä ... näh, Marfa Ivanovna, jag litar på Avdotja och hon är borta i kväll. Mig narrar man inte. Ingen mänska vill göra Prokofij något ondt, och märkena efter hans svintryne känner jag, titta bara! ... glaset är hans. (Fyller det till brädden och tömmer det — Marfa vågar knappt andas.) Varifrån har hon det här ... det här, månntro ... Avdotja? (Smackar,

dricker ånyo.) Brännvin är ändå brännvin, jag börjar ledas vid den evinnerliga champagnen man skickar mig. (Skrattar sakta för sig själv.) Min lilla Niks får inte läska törsten, han, i stället muntrade jag honom med en välsignad salva, dosan ska jag ha tillbaka. Det är mig och mina förböner han har att tacka för sitt liv, och ändå var han envis — jag hade förtjänat minst hundrafemtitusen på affären, nu stryker prästerskapet slantarna i pungen, och det byket unnar jag inte ett ruttet kålhuvud ens.

(Ropar inåt det mörka köket)

Är där någon? (Visslar som på en hund.) Vem gömmer sig . . . är där någon? (Mödosamt upp från stolen.) Ahaa — ett kvinnfolk till!

(LIDIA stiger över tröskeln; hatt, vinterkappa och muff av dyrbara skinn, tätt flor för ansiktet.)

MARFA

(förskräckt)

En barndomsväninna, jag vet inte om du minns henne, Akím — Lidia Vasilievna . . .

AKÍM

(blicken allt slöare — ryter)

Fram med ansiktet! (Då Lidia efterkommer befallningen) Nä . . . näh, du är för gammal, mig narrar man inte.

LIDIA

(bugar sig djupt)

Ni har rätt, fader Akím, men före min död ville jag se er med egna ögon . . . en enda, enda gång. Inandas den rena luft som omger er.

AKÍM

(härmar försmädligt)

»Före min död» — näh, tack så mycket, jag undanber mig den sortens besök. Du är för gammal har jag sagt, hålls där du är! (Vacklar bort mot fonden och uppför trappstegen.) Akím går allena till sängs i natt.

LIDIA

Vi ses aldrig mer, heliga fader, det svär jag.

AKÍM

(ett sista raserianfall)

Ge dig av, sakramentskade hynda! Dra åt helvete! (Till hustrun) Och du ... dig ... dig stryper jag, om du olovandes släpper in någon i mitt hus.

Satans hyndor!

(De båda kvinnorna ensamma.)

MARFA

(skyndar över scenen till Lidia)

Han drack av brännvinet, du såg det kanske inte? Knappt en minut, och han ligger som Prokofij — hinner inte tända ljus innan han stupar.

LIDIA

(kallt)

Det är ju utmärkt. Blev du skrämd, när han upptäckte mig?

MARFA

(hör icke på i sin förvirring)

Du skulle se strimmorna efter misshandeln, Lidia, han var som ifrån sig vid min

återkomst, har druckit hela tiden. Anar ingenting, tycks det. Garin och han stötte ihop först i jons, då var ett vaktombyte omöjligt, gudskelov!

LIDIA

Och André Alexejitsch? Sviker, förstås.

MARFA

Inte den här gången. Det är jag viss på.

LIDIA

Feg, feg är han, när det gäller.

MARFA

Hsch!

(De lyssna i stark spänning, orörliga; Lidia drar ned floret. — Skott på avstånd, en folkhop som nalkas, ånyo skott, jämmerrop. Med ens tränger

ANDRÉS RÖST

gäll och ansträngd genom larmet)

Stilla där borta! Hören mig, tappra soldater, också jag är en frivillig i upprorets armé! Det är ju vänner av revolutionen

jag har omkring mig? Inte sant? De gensträviga ha flytt eller fallit.

(Småningom tystare.)

Jag visste det. Tvekar någon ännu, så besinna, att motstånd är förgäves, att Guds rättfärdighet alltid segrar, jag vet det, att kulorna ... våra kulor ... ha andra mål att träffa! Gården är omringad. Arbetare, jag överlämnar kommandot åt fältväbel Garin, den kunnigaste, den ädlaste, det är bara fyra av er jag behöver, de stå vid min sida. Och ni, soldater, ni som anslutit er till folkets sak, er tackar jag i frihetens namn, jag tackar er alla — frihetens, jämlikhetens timme har slagit. Kamrater! Bröder! Med hämnarens hand vill jag skära den pestböld, som så länge förgiftat vårt andliga liv, dräpa den vidskepelsens och otuktens överstepräst, som kränkt våra heligaste känslor, skändat våra kvinnor!

(Rop ur hopen: Leve revolutionen! ... korsa en mängd andra: Inget buller mer, det är oför-

siktigt! ... Garin sa det! ... Hela förstaden är ju väckt! ... Vi bränner ner gården, bränner ner gården! ... Få dem att tiga, Garin! ... Garin! ... och medan oväsendet ändtligen saktar sig i någon mån inträder

ANDRÉ

ur förstugan, jämte GARIN, fyra beväpnade arbetare och ett antal soldater. Herr kammartjänaren är klädd som simpel dagsverkare: skinnluva, röd blus under västen, ingen rock, smorlädersstövlar. Högra handen krampaktigt om revolvern. — Till Marfa)

Har han lagt sig?

MARFA

(emot honom — Lidia i dörröppningen till köket, ses icke av de övriga)

Han drack av blandningen! Ligger i sängkammarn.

GARIN

Medvetslös?

MARFA

(pekar på Prokofij)

Som han där!

GARIN

(med myndighet i stämman)

Alla ut, var soldat på sin post! Och stäng dörrn! Vilken stund som helst kan en gendarmtrupp hitväntas, troligen med polis till förstärkning. Eller militär. André Alexejitsch stannar här inne med mig ... ensam ... ja, och så Marfa Ivanovna.

ANDRÉ

(häftigt)

Det är mot vår överenskommelse! Jag behöver bistånd ...

GARIN

Inga invändningar! Hos er, soldater ... och arbetare ... är jag om några minuter tillbaka. — Ni förstod ju mina ord?

(Han åtlydes. Marfa har gripits av ångest och sjunkit ned på stolen vid bordet, armarna om huvudet.)

ANDRÉ

(slätar haka och kinder med vänstra handens darrande fingrar)

Är detta välbetänkt, Garin?

GARIN

(bredvid Marfa, föraktfullt)

Samla nu allt ert mod, André Alexejitsch! Och vad ni gör — gör fort!

(André tvekar, trampar på stället, våndas under fältväbelns blick – så smyger han sig varsamt och på tåspetsarna in i det allra heligaste. Där är mörkt, dörren faller igen efter honom; Marfa skakar av frossbrytningar. Tystnad. Ett hest, tvärt avskuret vrål ljuder —)

MARFA

Jesus Kristus!

GARIN

(söker med halvt våld föra henne bort genom köket)

Straffet, Marfa! Du hörde det själv. Vi måste skynda oss.

MARFA

(skräckslagen)

Han . . . han . . . slaktade honom!

LIDIA

(som möter dem — fullkomligt behärskad)

Gå ni bara i förväg!

GARIN

(hastigt)

Alltså vid slädarna under brovalvet, Lidia Vasilievna, vakten låter er passera, jag har underrättat den.

LIDIA

Bra — tack!

(Garin ut, med Marfa. Nästan i samma ögonblick förnyas skottväxlingen och tumultet på avstånd, våldsammare än nyss, på närmare håll åter ett oordnat springande — enstaka, hetsiga rop: Gendarmerna, det är gendarmer! . . . Nej, ridande polis! . . . Fjärde kompaniet är det! . . . Leve revolutionen! . . . Till bron, till kanalbron! . . . Leve revolutionen, leve revolutionen! . . . och midt under allt detta återvänder

ANDRÉ

nedhukad, redo till självförsvar, blodbestänkt. Varseblir Lidia)

Ett försåt? . . . jag gissade det, jag gissade det. Vem är *ni*?

LIDIA

(med förställd röst)

O, min Gud, ert liv är i fara, André Peterberg! Dröj inte, kom!

ANDRÉ

Vart? . . . dit? . . . vem *är* ni då?

LIDIA

(intill honom, hängivet)

Ack, jag blygs att tillstå det — men jag älskar er! (André Peterberg rycker med sin vänstra, nedblodade hand floret från hennes ansikte samtidigt som hon ur muffen framtar en revolver och skottet brinner av mot hans hjärta. Han fäller sitt skjutvapen, segnar ned på knä, rör läpparna för att säga något, tumlar rosslande omkull.

Hon böjer sig över den döde)

Dormez bien, monsieur André!

(Ridå)

Pris: Fmk 8:75

